

Krigs- og okkupasjonsårene 1940-1945

Den 9. April 1940

anfalt tyskerne Norge og besatte Oslo, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Narvik. Ut på dagen begynner tyske fly å kretse over Ringeriksbygdene. Om kvellen blir det meldt gjennom radio at major Vidkun Qvisling har dannet en "nasjonal" regjering. Kongen og den konstitusjonelle regjering er flyttet fra Oslo

Den 10.

Tyske fly fortsetter å rekognosere over Ringeriksbygdene. Norderhov menighetsråd har møte i kommunelokalet. Hele em. høres motorduren inn til oss med sin uhyggelige påminnelse om at krigen er kommet til Norge.

11/4.

Hvalsmoen bombes. Fra prestegården kan vi se når bombene slippes fra flyene. Store røkmasser sees å stige opp umiddelbart etter hvert nedslag. Kl. 2 begravelse på Haug kirkegård. Ved Klekken har de norske soldater lagt en stor tømmerstopp over veien.

12/4.

Norske tropper inkvarterer sig i prestegården, Gusgården og på Ringvold. Staben har sitt tilhold i Gusgården. På gårdene gjør man seg i stand til evakuering. Nettop som en ny tropp av norske soldater ankommer til prestegården om em. kretser et bombefly like over kirken og prestegårdens hus. Soldatene og gårdens folk søker dekkning i prestegårdshagen og kjelleren. Etter dette varsler de militære myndigheter om at sivilbefolkningen ikke bør bli i prestegården den natt. Allerede dagen i forveien var noen av gårdens folk flyttet til "Myra". Soknepresten m. fam. reiser nu etter med en del utstyr.

13/4.

Tidlig om morgenen tilbake til pr.gården. Det høres nu skyting ute fra "Skaret" og "Kroklevan". Tyske fly beskytter og bomber de norske stillinger der ute. Ild og røk vitner om at gårder er satt ibrand. På "Njardarhov" er gjort istand et hjelpelasaret med 18 senger. Et laken, bemalt med et røtt kors, er satt opp på veggen. Prestefruen sammen med menighetssøsteren og noen andre damer har overtatt hjelpepostasjonen og forbereder seg på å ta imot sårede. Ut mot kvellen ser vi fra "Njardarhov" en bilkollonne komme over Bråksbakken og stanse på veien mellom Botilrud og Gusgården. Vi tror det er norske tropper på tilbagemars. Ikke lenge etter kommer det 2 soldater ned veien mot "Njardarhov" over fra Ringåsen. Det er tyske soldater! De stanser et øieblikk og betrakter Rødekors-merket og fortsetter mot Hønesvingen hvor det nu er samlet en tropp tyskere. Prestegården, Gusgården, skolen og Ringvold er fylt av tyske tropper. Kl. ½ 11 om kvellen, etter at det er blitt mørkt, tar de norske soldater som har trukket sig tilbake til Hesleberg, Barnehjemmet og Øvre Tandberg til å skyte fra sine stillinger. Ilden blir besvaret fra tyskerne. Med et kort opphold varer

skytingen til det begynner å lysne. Smellene tyder på at det foruten maskingeværer og mitraljøser også benyttes feltkanoner. Et par timer etter at skytingen var opphørt våget vi oss ut fra Njardarhov, hvor vi hadde tilbragt natten i kjelleren, for å begi oss over til Vaker. Tyskerne er da på vei mot Hønefoss. De norske har trukket seg tilbake mot Haugsbygd.

14/4.

Tidlig om morgenen tilbake til prestegården. Det er søndag og jeg skulde hatt gudstjeneste i Haug kirke. Dit er det imidlertid ikke mulig å komme. Norderhov kirke og gravkapell frembyr et trist skue etter trefningen om natten. Kirkens inngangsdør er gjennomhullet av mitraljøsekuler og delvis sprengt med håndgranater. Den indre dør og treverket omkring altertavlene er likeledes gjennomhullet av kuler som har laget dype sår i murveggen bak alteret. Altertavlens mittbillede ”Den bundne og Tornekronede Kristus”, er som ved et under ikke blitt truffet. Samtlige kirkevinduer på nordre sideskip er spengt istykker med håndgranater. En av kirkebenkene er en del skadet. Ellers er kirkens inventar uskadd når undtas noen streifskudd på prekestolen. I tårnfotens 2den etasje, rommet utenfor orgelgalleriet, så det imidlertid felt ut. Gjennom det nedre tårnvindu var det blitt kastet inn noen håndgranater som hadde rumsteret stygt. Pussen på tårnfoten utvendig er adskillig beskadiget av skuddsår. Likeså kobberplatene på tårnet. Gravkapellets dører og vinduer er sprengt. Og inne i kapellet er benker og inventar istykkerslått og hulter til bulter. Selv låket på en likkiste som henstod i likrommet til begravelse var revet opp. På gulvet viser et stort hull at en granat har landet der. Formentlig har tyskerne fryktet for at der skjulte seg norske militære i kirken og kapellet. Det ble av tyskerne påstått at der hadde vært en norsk mitraljøsepost i kirketårnet (Sik!) Det var ingen falne eller sårede etter trefningen.

15/4.

Det høres en del skyting oppover mot Haugsbygd. Til Njardarhov er det nu kommet 3 utdannede sykepleiersker for å ta seg av hjelpelassarettet. En del tyske soldater har tatt stilling igjen på Ringvold og på Kirkeskolen. På vei hjem fra Njardarhov møter jeg en bilkollone på vei mot Åsa. Den stanser, og ut av den første bil stiger biskop Berggrav. Biskopen forteller at han sammen med noen tyske offiserer og en del norske politifolk m.fl. var kommet for å søke å gjøre noe for de unge guttene som var dradd avsted fra Oslo over Nordmarka for å slutte sig til de norske tropper. I Oslo gikk det nemlig rykter om at de var blitt omringet på ”Skauen” og at de vilde bli skutt som franktisører, idet de skulde være påtruffet med våben men uten uniform og uten å være under militær ledelse. Mot kvellen øker skuddvekslingen over mot Haugsbygd. Det brenner der oppe. Det ser ut som det er ved Klekken og Setrang. Det røde ildskjæret mot kvellshimmelen skaper en uhyggelig stemning. Skytingen varer ved utover kvellen og natten.

16/4:

Fortsatt og øket skyting over mot Haugsbygd. Tyske vaktposter patruljerer veien mellom Ringvold og Hønen. Hist og her mitraljøser bak oppkastede sandhauger. Tyske tanks og en rekke biler, fullastet med soldater, passerer på vei mot Hønefoss og Haugsbygd.

17/4.

Konferanse med den tyske kommandant i Hønefoss. Jeg får legitimasjonsbevis for å kunne

reise til Veme og Ask for å holde gudstjenester og forrette andre kirkelige handlinger der. Til Haug kan jeg imidlertid ikke få reise. Ble tilholdt å avholde meg fra enhver uttalelse om politikk. Sykehusene i Hønefoss overbelagt av sårede, mest tyskere.

18/4.

K. 3 om natten ankommer en norsk ambulansespedisjon på 5 vogner til prestegården. Lederne meddeler at de er ute for å samle opp sårede. Han uttaler sin forundring over at det kommer stadig sårede tyske soldater til Oslo, men ingen norske. Jeg antyder at det må bero på at de norske troppene etterhvert som de trekker seg tilbake tar sine sårede med seg. Jeg viser ambulansen oppover mot Haug hvor det har vært kjempet det siste døgn. Om kvellen ankommer et kompani tysk bergartilleri på ca. 300 mann og 200 hester til prestegården. Alle rom med undtagelse av kontoret er stappende fulle av soldater. Det blir en beveget og urolig natt. I Svenskestuen blir det fyret kraftig på peisen. Det er som begivenhetene fra Anna Colbjørnsdtr's dager, da oberst Løwer med sine mann holdt til her, blir levende for en.

19/4.

Kl. ½ 11 er de tyske tropper ute av gården og på vei mot Hønefoss. En stadig strøm av biler med evakuerte går nu innover mot Oslo. Likene av 3 falne (brødrene Fossen og stud. Sødal) innsatt i Norderhov kirke.

20/4.

Flere og flere evakuerte, hj.hørende i Oslo, reiser nu tilbake.

21/4.

Det skulde ha vært konfirmanthøring i Norderhov kirke i dag. Men pågr. av kirkens tilstand og situasjonen for øvrig kunde gudstjeneste ikke avholdes. Besøk på barnehjemmet som nu er kommet i orden igjen etter at barna en tid har vært evakuert til Gagnum. Alex. Johnson på besøk. Han er sendt av biskopen for å komme i kontakt med evakuerte ved Ringkollen og på hyttene ved Øyangen.

22/4.

Besøk i Hønefoss, Eikli og Dalsbråten hvor folk nu etter hvert vender tilbake til sine hjem.

23/4.

Først i dag fikk jeg anledning til å besøke Haugsbygd etter kampene deroppe. Bygda frembyr et trist skue. Omkring 40 gårder og beboelseshus er brent. Etter det øienvitner forteller må det ha vært en forferdelig dag for sivilbefolkningen mens kampene stod på. På Klekken, Berger gård og Sætrang var det overfylt av folk som hadde søkt hitopp for å komme i sikkerhet. Under forsøket på å komme bort fra de beskytte og brendende gårder mistet mange sivilpersoner livet. På kirkegården var allerede nedsatt 9 lik, hvorav 7 var personell fra Haug. 3 av dem, mann, hustru og et lite barn, var brent inne. I kirken var det begynt å brenne på seteringen, idet plysjen på knefallet var blitt antent av en fosforisert kule. Heldigvis ble ilden oppdaget i tide og slukket. Ellers er en del vindusruter skutt i stykker likesom murpussen utvendig har en del skuddsår. I dagene 24, 25 og 26 og 27 besøk rundt i menigheten. Til 2 hjem måtte jeg bringe budskapet en kjær som var falt.

28/4.

Høimesse i Haug kirke m. barnedåp og nadverd. Det var en eiendommelig stemning over denne første gudstjeneste etter kampene deroppe. Etter gudstjenesten jordfestelse av de omkomne sivilpersoner.

29/4.

Om situasjonen i det hele får vi intet pålitelig å vite. Det ble sagt at man fra Tromsø skulle få meldinger fra den norske regjering. I dag er imidlertid meldingene derfra på tysk som blir oversatt til norsk. Tromsø må da også være kommet i tyskernes hender. Ellers går det raid etter raid av tyske bombefly vestover. Langs veien går en strøm av transportbiler, fylt av soldater og materiell, innover mot dalene.

2/5

Engelskmennene ska ha oppgitt og forlatt Åndalsnes.

5/5

Melding om at også Namsos er oppgitt. I Narvikavsnittet gjøres det ennu motstand. Til Hønefoss er i dag kommet en stor kontingent med fangne norske soldater. De skal inkvarteres på Hvalsmoen.

9/5

Besøk hos de norske tropper på Hvalsmoen. I leiren er samlet omkring 2800 fanger. Om em. besøk av biskop Berggrav som også hadde vært på besøk i leiren. Gjennom radio ble det gitt melding om at Hitler hadde utstedt en kunngjøring om frigivelse av de norske krigsfanger.

10/5

I dag har tyskerne gått inn i Belgien. Holland er satt under vann.

12/5

Pinsedag. Konfirmasjon i Norderhov kirke. En kald, sur nordavind sto inn gjennom de sønderskutte vinduer i Nordre sideskib.

13/5

Om em. andakt for de norske krigsfanger på Hvalsmoen. En del bibler og andaktsbøker ble delt ut til fangene. Fangene får nu slippe fri etter hvert.

17/5

”No livnar det i lunder, no lauvast det i lid”. Men ikke et flagg å se. Tomme står alle stenger i dag. Administrasjonrådet har bestemt at dagen ikke skal festligholdes og flagg ikke heises.

29/5

Besøk hos de gjenværende norske krigsfanger på Hvalsmoen.

31/5

Begynner Haug menighetsråd utdeling av penger, klær, husgeråd m.v. til de brandlidte i Haugsbygd. Dette arbeide for å hjelpe de krigsskadede i Haugsbygd tok menighetsrådet opp og utdelte i alt kr 6674,89 som var innsamlet innen- og utenbygds, foruten en meget stor del

av bekledningsgjenstander, sengetøy, kjøkkenutstyr og møbler Kfr. menighetsrådets forhandlingsprotokoll. Senere overtok formannskapet under ledelse av ordføreren dette arbeide. Kfr. Jnr. 323/40 i embetsjournalen.

22.-24. juni

visitas v. biskop Berggrav med gudstjenester i Lunder, Norderhov og Haug

25.-26. august

avslutter biskopen sin visitas i Norderhov med gudstjenester i Ask, Veme og Norderhov.

25/9

avløses administrasjonsrådet av en "kommisarisk" regjering med Vidkun Qvisling i spissen. Den nye kirkestatsråd, Skancke uttaler at "kirken skal ha absolutt arbeidsro" Presteskapet orienteres gjennom biskopen i anl. av uroen omkring ny embetsed. (Cfr. Jnr. 413/40) I oktober ny form for kirkebønnen. "Kristens samråd for den norske kirke" kommer i stand. Høiesterett nedlegger sine embeter. Ellers går det første krigsåret ut uten at man utover i menighetene merker noen større uro på det kirkelige område. Det synes dog å være ting under oppseiling som kirken er på vakt overfor. Således forordningen om at politidepartementet kan oppheve prestenes tjenestlige taushetsplikt. Desuten hirdens utfordrende opptreden. Og rettsforholdene i det hele.

1941

I februar kommer biskopens hyrdebrev som fikk tilslutning fra alle landets frivillige kristelige organisasjoner og som danner opptakten til den egentlige kirkekamp i Norge. Her i menigheten ble ikke hyrdebrevet beslagnagt av politiet slik som i mange andre menigheter i landet. Kirken står fra nu av i åpen konflikt med statsstyret som søker å gjøre den til en lydige tjener for sitt forsøk på å nasifisere folket.

Juni

Det går rykter om at tyskerne har planer om å rekvirere kirkeklokkene. At dette ikke bare er løse rykter får man bekreftet i et skriv fra biskopen av 17. juli 1941 hvori meddeles at bispemøtet har vært innkalt for å drøfte henvendelse fra Reichskommisaren om innsamling av kirkeklokkene. Samtidig proklameres nu korstoget mot bolsjevismen. 26 av landets prester undertegnet et opprop til det norske folk om dette. Likesom allerede ved årets begynnelse Skolestyrene var blitt erstattet med nye etter førerprincippet, således skal også nu menighetsrådene i støpeskjeen.

I september undtagelsestilstand i Oslo. 2 dødsdommer. Radioapparatene inndras. I stedet får vi de illegale aviser. Universitetets rektor avsettes. På grunn av at departementet begynner å henvende sig direkte til presteskapet utenom biskopene, sender biskopene i desember ut en redegjørelse til menighetene under titelen "Kirkens orden". Deri gis en utredning av det prinsipielle syn på biskopenes stilling og forholdet til Staten.

1942

I januar kommer "Kirkens samråd" i stand. Det består av kirkens biskoper og organisasjonenes fellelsråd og er uttrykk for den solidaritet som består mellom den offisielle

kirke og de private kristelige organisasjoner som står i kirken. Den 1. februar får vi ”statsakten” på Akershus. Den munner ut i et ubehersket angrep på biskop Berggrav. I forb. m. denne Statsakt hadde departementet foranstaltet en ”festgudstjeneste” i Trondheims domkirke m. Blessing-Dahle som taler. Gudstjenesten blir tvunget igjennom mot Domprostens og menighetsrådets protest. Domprost Fjeldbu tillyser gudstjeneste kl. 2, men de kirkesøkende blir hindret av politiet med politikøller fra å komme inn i kirken. Domprost Fjeldbu blir avsatt. Som svar på denne utfordring nedlegger landets biskoper i brev av 24/2 sine embeter.

Den 1. mars 42 ble dette brev lest opp ved gudstjenesten i Norderhov kirke. Jeg meddelte samtidig at jeg sto solidarisk med kirkenes biskoper og at jeg fremdeles betrakter biskop Berggrav som min rette biskop. Meddelelse om dette sendte jeg skriftlig til departementet. Den 8/3 leste jeg det samme brev i Haug kirke. Etter gudstjenesten innfinder en A. T. offiser sammen med 2 andre A. T. uniformerte personer sig i sakristiet og ber om å få tale med mig. De ønsker å vite med hvilken bemyndigelse jeg har lest opp omhandlede brev unner gudstjenesten. Jeg svarer med å spørre ”Med hvilken bemyndigelse spør de mig om det”. Lederen anfører en forvirret forklaring om at han har sine ordre fra høiere hold. Jeg meddeler ham at jeg ikke finner å kunne gi ham noen nærmere forklaring om min handlemåte. ”Forhøret” går i stå og de 3 marsjerer ut med en forblommet trussel om at jeg skal få høre nærmere fra dem.

Samme dag fatter Haug menighetsråd beslutning om å uttale at det slutter sig til den oppfatning av menighetens og prestenes rett og plikt som bisponene har gitt uttrykk for i skriv av 24/2-42. ”Og hva biskop Berggrav angår, så betrakter vi ham fremdeles som menighetens rette tilsynsmann”.

kfr. sak nr. 7/42 i møte d. 8/3-42.

Den 13/3. vedtok Norderhov menighetsråd en liknende uttalelse.

Allerede før sin embetsnedleggelse hadde biskopene tatt til gjenmele mot den av ”ministerpresidenten” utferdigede lov om nasjonal arbeidstjeneste og bl.a. innhentet de teologiske fakulteters uttalelse i anledning av en skriftveksel med departementet om forholdet mellom foreldre og barn og forholdet mellom stat og foreldre og videre om statens forhold til kirken.

Kirkens aksjon her står i nær forbindelse med skolens og lærernes kamp. Lærere blir avskjediget, mange arrestert og ført til Finmark. Deriblant 15 fra Hønefoss og Norderhov. Ved gudstj. i Haug kirke Maria budskapsdag talte jeg over emnet ”Foreldrekallet og ansvaret” etter å ha lest opp en erklæring om ungdomstjenesten hvori det ble sagt fra at kirke, hjem og skole sto ubrytelig sammen om å verne de forsvarsløse barn mot enhver påvirkning som er imot evangeliets ånd. Jeg erklærte samtidig ” at min forbliven i embetet var avhengig av at kirkens synsmåte ble respektert”.

Så kom kirkens avgjørende brudd med det bestående statsstyre. Kirkens Samråd sendte ut skriftet ”Kirkens grunn”, dat. påskeaften 1942. 2nen påskedag ble det lest opp i Norderhov kirke. Samtidig meddelte jeg at jeg av samvittighetsgrunner fant å måtte nedlegge mitt embete, men at jeg fortsatt aktet å utføre alt arbeide og alt tjeneste i menigheten som kunne skjøttes av en ikke-embetsmann. Skriftlig meddelelse herom ble sendt departementet.

Den 9. april kommer så det beryktede iltelegram fra Kirke departementet hvori

embetsnedleggelsen karakteriseres som en oprørshandling, rettet mot Norges frihed og selvstendighet. Ble ikke embetsnedleggelsen tilbakekalt innen 11. april kl. 14, måtte en påregne avskjed i løpet av de følgende dager og fraflytte såvel bolig som distrikt innen 8 dager. Av de ca. 700 prester som hadde nedlagt sine embeter vites det bare om 3 som tilbakekalte. På en forunderlig måte ga Gud kraft til å stå på den grunn vi hadde bekjent oss til. Soli Deo gloria.

Den 28. juni holdt Ring. prostiråd sitt årlige kirkestevne. Stevnet, som dette år var henlagt til Haug, fikk en overordentlig stor tilslutning. Under høymessen ble lest opp en protestskrivelse i anledning av at Lars Frøyland den dag lot sig ordinere til biskopi i Vår Frelsers kirke. Unner opplesningen tråtte alle de tilstedeværende Ringeriksprester frem i kordøren. Etter embetsnedleggelsen fant jeg også å måtte nedlegge mitt verv som medlem av skolestyre, fattigstyre og vergeråd. Dette meddelte jeg skriftlig til vedk. styres formann. Da jeg selv var formann i vergerådet, avsendte jeg sammen med meddelelsen også vergerådets protokoller og arkiv til fung. nestformann. Denne beklaget sig til n.s. ordføreren som i sin tur rapporterte saken til departementet. I brev av 22/4-42 til nestform. meddeler ordføreren at Kirkedepartementets ekspedisjonssjef hadde uttalt at varaform. må innkalle vergerådet til møte og der gjøre soknepresten bekjent med det ulovlige han har foretatt sig. ”Såfremt forholdet etter dette ikke gikk i orden igjen, skulle lensmannen underrettes”. Etter at jeg i et svar av 25/4 s.å. hadde gjort rede for at jeg ikke lenger betraktet mig som medlem av vergerådet, hørte jeg ikke mere til saken. Den 11/5. nedlegger jeg også mine verv som form. i Norderhov og Haug menighetsråd, men menighetsrådene anmoder mig som menighetens rette prest å delta i deres møter. Med skriv av 11/8. blir de menighetsvalgte menighetsråd entlediget. På et felles møte av prostiets menighetsråd blir en enig om ikke å overlevere protokoller og arkiv til de nye råd uten en ble tvunget til det av politiet. De gamle menighetsråd fortsetter å representere menigheten, men uten noen forbindelse hverken med kommunens eller statens styre. Den 17/8. vedtar N.hov menighetsråd en erklæring om at det stiller sig solidarisk med den av vår kirkes rette biskoper oppnevnte midlertidige kirkeledelse (D. M. K.) og er enig i de synsmåter som er kommet til uttrykk i ”Kirkens grunn”. Fra første stund etter embetsnedleggelsen d. 6/4. ble det av menighetsrådene drat omsorg for at menighetens prester, som hadde frasagt sig all lønn fra kommune og stat, fikk det de trengte til livsopphold, dels i kontanter, dels i naturalier. I skriv av 15/10 meddeler Kirkedepartementet at det ikke kan tillate at rikets kirker benyttes til innsamling av pengemidler for prester som nekter å motta sin embetslønn og dermed demonstrerer mot kirkestyrelsen.

I oktober finner en massearrestasjon av jøder sted.

Dette i den Norske kirkes historie så bemerkelsesverdige år går til ende idet de forhandlinger – eller rettere sagt tilløp til forhandlinger – som etter departementets initiativ var søkt opptatt med kirkefronten definitivt blir brutt.

1943

Den 25/1 blir Norderhov menighetsråds protokoller og arkiv avhentet av lensmannen og overlevert den nyoppnevnte menighetsrådsformann. I Haug lyktes det ikke å få noen til å overta formannsvervet, hvorfor arkivet ble liggende på formannskapskontoret til frigjøringen.

Det oppnevnte menighetsråd i Norderhov søkte for øvrig aldri å gjøre sig gjeldende uten f.s.v. det hvert år avgået budsjettforslag for formannskapet og utførte en del formelle ekspedisjonssaker. Mengihetslivet går ellers sin vante gang i menighetene. En merker dog en betydelig oppgang i tilslutningen til gudstjenester og møter likesom nattverdsgjestenes antall øker merkbart. Borgerlig viede søker i stor utstrekning kirkelig velsignelse.

Ved gudstjenestene ser en undertiden N.S.folk som er kommet for å ”lytte” uten at det dog så vidt vites ble gjort noe forsøk på angiveri.

Kirkekampen i sin almindelighet tilspisses utigjennom året. Flere prester i Oslo blir forvist, noen fengslet. Samtidig sveises kirkefronten fastere sammen.

I mai 1943 sender D. M. K. ut sitt brev til ”ministerpresidenten” om ”Den nasjonale arbeidsinnsats”. Umiddelbart etter ble Hallesby og Hope arrestert og satt på Grini. Etter dette går D. M. K. ”unner jorden”. Johs. Ø. Dietrichson blir den hemmelige D. M. K's leder. Forvisning av flere og flere prester fra sine embetsdistrikter. Forvisningssted: Lillehammer, hvor det omkring mitten av året befinner seg 4 biskoper og ca. 40 prester. Disse blir fra desember dette år overflyttet til Helgøya.

I august blir alle norske offisere arrestert og internert på Hvalsmoen. Den 31/8 oppsøkte jeg leirens kommandant, oberst Pfortner, og ber om tillatelse til å holde gudstjeneste for fangene. Sammen med en tysk officer fikk jeg adgang til å komme inn på leirområdet for å konferere med den norske leirkommandant, general Liljedal, og avtale nærmere om tid m.v. for gudstjenestens avholdelse. Vi ble enig om at gudstjenesten skulle finne sted om em. den 2/9. og alt syntes å skulle gå i orden. Men dagen etter fikk jeg telefonoppringning fra den tyske kommandant som meddelte at den tyske overkommando hadde nektet å la meg tale til officererne.

I sept. blir min bil, som allerede lenge hadde vært beslaglagt av tyskerne, avhentet.

I oktober besøk av gestaposjefen i Drammen, Grossmann. Han navngir sig imidlertid ikke straks han kommer inn på kontoret, ber bare om å få se kirken. På veien dit sier han hvem han er og spør ”Er De bl. de prester som har nedlagt Deres embete?” Jeg: ”Ja”. – Han: ”Hva lever De av da?” – Jeg: ”Hvorfor spør De om det?” – Han: ”Når 90% av landets prester har nedlagt sine embeter og ikke mottar noen lønn, må man vel ha grunn til å spørre om hvordan de får sitt underhold” – Jeg: ”Hittil har det klart sig” – Så spør han – uten overgang: ”Kan De si mig hvor Berggrav har gjort av dronningens lik?” Jeg er gla for at jeg ikke vet noe om det. Etter å ha besett kirkens indre og er kommet ut igjen, peker han på skuddsårene på kirketårnet og spør: ”Hva er det?” – Da skjønner jeg hvorfor han er kommet. Disse skuddsårene hadde jeg nemlig latt ”plombere” for at vær og vind ikke skulde trenge inn og ødelegge cementpussen på tårnet men samtidig slik at de skulde være fult synlige. Jeg svarte at det var merker etter kampene her i april dagene 1940. – ”Hvorfor er ikke disse huller slettet helt ut?” Jeg: ”Av historisk interesse”. Han ”Ach so, for at man senere skal kunne si: Se, det har tyskerne gjort!?” Hertil hadde jeg ikke noe å svare. Han: ”Hvem har ansvaret for dette?” Jeg måtte vedstå at det var mig. Med et: ”De skal høre nærmere fra mig”, stiger han sammen med en ung hirdgutt som fulgte ham som tolk inn i sin bil og drar sin vei.

Nyttårsaften ut på ettermiddagen kommer han tilbake. Han er da sammen med et helt selskap tyskere. De vil først se Svenskestuen og siden kirken. Jeg viser dem Svenskestuen og forklarer dem om kulehullene i tømmerveggene fra 1716. Da jeg ikke har tid til å følge dem til kirken, får de med en av mine sønner. Etterpå kommer imidlertid Grossmann inn på mitt

kontor igjen og pålegger meg å sørge for at kulehullene på kirketårnet blir pusset ut. Jeg forklarer at dette ikke er noe arbeide som kan utføres på vinterstiden. Han: ”De skal innen 14 dager meddele meg hva De har gjort med saken”. – Jeg hørte heldigvis ikke mer fra ham.

1944

Utigjennom året øker motstandsbevegelsen og gir seg utslag i flere og flere sabotasjehandlinger også over Ringerike. Dette fører igjen til rassiaer og arrestasjoner som kulminerer med undtagelsestilstanden i Hønefoss og omegn i september. Herunder blir 5 personer skutt og over 200 arrestert. En stor del av disse blir ført til Grini. Ved samme anledning blir Norderhov prestegård og kirke nøie undersøkt av Gestapo. På kontoret gjennomføres kirkebøkene især, men også en del av bøkene ellers i bokhyllene samt mapper og omslag. I rommene forøvrig blir skap, ovner og andre ”mistenkelige” steder undersøkt – fra kjeller til loft. Deretter kommer turen til kirken som likeledes gjennomføres fra gravkjelleren til tårnet. Jeg spør lederen hva de søker etter. ”Waffen”, er svaret. ”Vi har dårlige erfaringer m.h.t. prester”, fortsetter han. ”Ikke allene har vi funnet illegale skrifter og hamstringslager i kirker og prestegårder, men også våpen”.

I desember ankommer en del evakuerte fra Finmark også til Norderhov. Det er samer fra Porsanger og Tana samt noen Kvener fra Alta. Det blir satt i gang en innsamling av penger og klær til disse.

1945

Tyskerne fortsetter med rassiaer og arrestasjoner. Det går nu mest utover distrikter hvor motstandsbevegelsen antas å ha sine kontakter, Vegårdsfjeringen med Stubdal på den ene side og Soknedalen på den annen. Det er tydelig en refleks av de siste krampetrekninger fra slagmarkene omkring Berlin.

Endelig! Mandag den 7. mai kl. ½ 7 om kvellen kommer meldingen gjennom radio om at Tyskland har kapitulert. Flaggene til tops. – Den 8. mai blir freden offisielt kunngjort. Kirkeklokkene kimer og ringer fra kl. 15-16. Etter 5 lange tunge år er vårt land fritt igjen. ”Min sjel, min sjel lov Herren og alt hva i mig er hans navn!” - Om kvellen s. d. kl. 20 takkegudstjeneste i Norderhov kirke.

Tekst fra Ps. 118: ”Av Herren er dette gjort, det er underfult i våre øine”. De 2 følgende dager takkegudstjeneste i Ask kapell og Haug kirke.

Den 11. mai ankommer en forlegning av de norske hjemmestyrker, ”gutta på skauen”, under områdesjef Arne Auråker til Norderhov. Av forlegningens ca. 200 mann blir 72 inkvartert på prestegården, resten på kirkeskolen, Njardarhov og Hesleberg. Se for øvrig i dagsregisteret for dette år folio 134 og videre.

Russergravfeltet på Haug kirkegård

Den 2/9-1945 ble 16 kister med russiske krigsfanger som var døde under fangenskapet og midlertidig begravet på Eggemoen i Haug overført til Haug kirkegård og nedsatt i en fellesgrav, innrammet med 4 steiner, en i hvert av feltets hjørner.